

אבהות לילד מחוץ לנישואין ודיני הסטטוס על תקדים שקבע השופט מישאל חסין

מיכאל קורינגדלי *

א. מבוא

- ב. המצב המשפטי עד עניין פלונית
- ג. המצב המשפטי לאחר עניין פלונית
- ד. אבהות לילד מחוץ לנישואין ודיני הסטטוס

א. מבוא

תرومתו של השופט חסין לדיני המעד האישי היא רחבה ומקיפה, ובחורתו מקוצר היריעה לעמוד, לדוגמה, על פסק דין בע"א 30777/90 פלונית נ' פלוני,¹ המשקר פן אחד של תרומתו לפיתוח המשפט הישראלי. אם ובתה המוסלמיות הגישו תביעה נגד פלוני מוסלמי לקביעת אבהותו ולהיוכו בנסיבות הקטינה. בית הדין השערוי דחה את התביעה, בנימוק שההיעדר קשר נישואין בין האם לפלוני, אין הנتابע נחשב על פי הדין השערוי לאבי הקטינה ולא הייתה הדעת אבהות מצד און, לפי המשפט השערוי, ילד מחוץ לנישואין הוא "בלתי חוקי" וAINO מוחש לאביו. לפיכך דחה בית הדין השערוי את בקשת התובעות להורות על בדיקת רקמות. לפי פסק הדין השערוי, נוצר על פי הדין (*ex lege*) מצב שבו הילדה "שותקת" (לא ידוע מי אביה). עם זה התיר לה בית הדין השערוי לפנות לבית המשפט האזרחי. בית המשפט המחויז² לא מצא מקום וסמכות לדון בכך שנית, בנימוק שהענין נתון לסמכות הייחודית של בית הדין השערוי, בין

* פרופסור, בית הספר למשפטים, המכללה האקדמית נתניה. הדברים מבוססים על הרצאה בכנס "תרומתו של השופט מישאל חסין למשפט ולשיפוט", המכללה האקדמית נתניה, 14 בינואר 2007.

¹ פ"ד מט(3) 578 (1995) (להלן: עניין פלונית).
² באותו עת, לפני חקיקת חוק בית המשפט לענייני משפחה, חנוך 1995–1999 (להלן: חוק בית המשפט לענייני משפחה), היה בית המשפט האזרחי המוסמך – בית המשפט המחויז.

בנושא האבותות ובין בנווא המזונות. התעורה אפוא בעיה חמורה של ילדים מוסלמים שנולדו לאבות מוסלמים מוחוץ לנישואין: קביעה אבותות מולדים – ופסיקה מזונותיהם – היא בסמכות בית הדין השרכי, אבל השrieveה אינה מכירה באבותות מולדים, وكل וחומר אינה פורצת להם מזונות.³ בהקשר זה יש להבהיר בין המצב המשפטי עד עניין פלונית ובין המצב לאחריו.

ב. המצב המשפטי עד עניין פלונית

החוק המנדרורי קבע, כי לבתי הדין הדתיים של העדה היהודית ושל העדות הנוצריות שיפוט יהודי בעוניי המעד האישית, כמשמעותו בסימן 51 לדבר המלך במוועצה על ארץ ישראל, 1922–1947 (להלן: דבר המלך במוועצה), אולם הלכה פסוכה היא כי אבותות לא נכללה בסימן 51 לדבר המלך במוועצה ואינה "עניין של מעמד אישי".⁴ שונה הדין בעוניין מוסלמים. ההבדל בין מוסלמים ללא מוסלמים הדוגש בבד"מ 1/62 ابو אנגליה נ' פקיד הרישום.⁵ אדם שהיה רשום במרשם האוכלוסין בשם בדר פוסטוק, בנו של מהמד סעד פוסטוק, טען כי הוא למשעה עבר אל-קדר أبو-אנגליה, בנו של כליל أبو-אנגליה. בית המשפט המזרחי דחה את בקשה להציג על היותו בנו של כליל أبو-אנגליה.⁶ לעומת זאת בית הדין השרכי נותר לבקשתה דומה והציג כמבקש. אולם פקיד המרשם, שראה עצמו מחייב בראש וראשונה להוראת בית המשפט האזרחי, סירב לשנות את הרישום. לפיכך עחר האיש לבג"ץ ודרש כישמו ישונה.⁷ התעורה אפוא השאלה, איזו ערכאה מוסמכת להציג על האבותות: בית הדין השרכי או בית המשפט המזרחי. בית המשפט העליון החליט להעביר את השאלה לבית הדין המזורי, כאמור בסימן 55 סיפה לדבר המלך במוועצה.⁸

³ ראו עניין פלונית, לעיל העירה 1, בע' 587, ועיינו גם יעקב מירון הדין המוסלמי בראיה השוואתית (תשס"א) 213 בהערה 19, אך חסרים, שם, דברי הביקורת של מירון על ההלכה בעניין פלונית (מבחינת המשפט השרכי) במאמרו יעקב מירון "דין שתקי במשפט המוסלמי" הפרקליט מג 140/83 407–415 וכן פסק דין של השופט אליעזר רבליין (כתוירו אז) בת"פ (ב"ש)

מדינת ישראל נ' אלצדריה, פ"מ תשמ"ז(2) 226 (1985).

⁴ בג"ץ 283/72 בוארון נ' בית הדין הרבני האזרחי, תל אביב-יפו, פ"ד כו(2) 727 (1972) (להלן: עניין בוארון). בעניין בוארון נפסק כי אין בבית הדין הרבני סמכות שיפוט עניינית לדון בקביעת אבותות אפיקו בהסכם הצדדים הנוגעים בדבר.

⁵ פ"ד יז 2751 (1963) (להלן: עניין ابو אנגליה).

⁶ החלטה זו ניתנה כבודך אגב, ולפיכך לא היה בה "מעשה בית דין".

⁷ בג"ץ 56/61 ابو-אנגליה נ' פקיד הרישום של שכת מרשם התושבים, תל-אביב-יפו, פ"ד טז 380.

⁸ תכליתו של בית הדין המזורי (בית משפט מעורב, court mixed, המורכב משני שופטים ואיש דת הנוגע בדבר) היא להכריע – כמפורט בסימן 55 לדבר המלך במוועצה – בשאלת, מה הם ענייני המעד האיש המסורים לסמכות יהודית של בית דין דתי. והוא גם מנשה שאוהה "סמכות השיפוט וברירת הדין בתביעות אבותות ומזונות של ילדה שנולדה מחוץ לנישואין להורים

בבית הדין המיוód קבע פה אחד שהענין נמצא בסמכותו הייחודית של בית הדין השרعي: "סמכות השיפוט של בית הדין השרעי, על פי סימן 52 [לדבר המלך במוועצתו], אינה מצומצמת לאותם עניינים של מעמד אישי שפורטו בסימן 51".⁹ סימן 52 לדבר המלך במוועצתה מעניק לבית הדין השרعي סמכות בענייני המעמד האישי לפי חוק הפרוצדורה של בתי הדין הדתיים המוסלמיים, וסעיף 7(ז) לאותו חוק כולל את ה"נסב" (=יחסים ילדים וגדולים) – מושג שפורש בפסקה כמשמעותה. ככלומר לבתי הדין המוסלמיים סמכות שיפוט יהודית בענייני קביעת אבותות, כפי שנפסק בעניין ابو אנגלי.¹⁰

אכן, בעבר הייתה לבתי הדין המוסלמיים סמכות רחבה יותר משל בתי הדין הרבניים ובתי הדין של העדות הדתיות הנוצריות, ובכלל זה סמכות שיפוט בענייני אבותות. בימיים נחקק חוק בית המשפט לענייני משפחה (תיקון מס' 4), תשס"ב–2001, ובית המשפט לענייני משפחה הוסמך לדון גם בענייני משפחה של מוסלמים, למעט ענייני נישואין וגירושין שנוטרו בסמכותם של בתי דין הריעיים. לפיכך, לאחר חקיקת חוק בית המשפט לענייני משפחה, הסמכות הייחודית של בית דין השרعي בעניין קביעת אבותות נהפכה לסמכות מקבילה.¹¹

אולם כבר קודם לכן, בעניין פולנית, ביסס השופט חסין את סמכותו של בית המשפט האזרחי ליתן פסק דין הצהרתי בדבר אבותות אזרחית, מכוח סמכותו השיוורית. אמן לפי דבר המלך במוועצה ופרשנות ההלכה בעניין ابو אנגלי, לבתי הדין השרعي, כאמור, סמכות יהודית בעניין אבותות, אולם לשיטת השופט חסין

מוסלמים והיקף סמכות בית הדין המיוód ספר שmag (כרך ג, תשס"ג) 707, 729. רצון המחוקק כי חלוקת סמכויות זו לא תוכרע בידי שופטים בלבד או אנשי דת בלבד אלא בידי בית הדין המיוód, שהוא המוסמך לתחום את גבולות סמכותם של בתי דין הדתיים, מחד גיסא, ושל בית המשפט האזרחים, מצד גיסא.

⁹ עניין ابو אנגלי, לעיל הערא 5, בע' 2751.

¹⁰ שם, בע' 2752.

¹¹ סעיף (3)(ב) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, כתיקונו בחוק בית המשפט לענייני משפחה (תיקון מס' 4), תשס"ב–2001. תיקון זה הוסיפה דומה לעניין בית הדין הדתיים של העדות הנוצריות. ראוי להוסיף כי השופט חסין הסייע שסמכות השופט האזרחי לענייני החקיקה הישראלית היא יהודית. לשיטתו, סעיף 19(א) לחוק לתקן דין משפחה (מצוות), תש"ט–1959, הקובל כי "חוק זה אינו בא להוסיפה על סמכויות השופט של בית דין דתים ולא לגרוע מהן", אינו שומר את סמכותו של בית דין השערី בענייננו: "ה אין לומר שפירוש מעין זה כי ניתן לחוק כמו טרנו לחוק על פניו... במקומות שבית דין השערី כך מגוש תובע מעל פניו ומஸרב ליתן לו סעד ועל כן מתן סמכות לבית משפט אזרחי אינו גריעה מסוימת בבית הדין הדתאי" (עניין פולנית, לעיל הערא 1, בע' 619). לשאלת מעשה בית דין משיב השופט חסין כי הילדה לא הייתה צד עצמאי ונפרד בהתקינות בפני בית דין השערី (שם, בע' 625). ראוי להוסיף כי השופט שלמה לוין נימק את היעדר מעשה בית דין על פי היקש מהפסקה בע"א 173/69 בכ"ר נ' בכרי גולדנברג, פ"ד כג(1) (1969) 665, לפיה בית משפט מחוזי פסק לאיישה מזונות מכוח נישואין אזרחיים, אף על פי שתביעתה למזונות נדחתה בבית הדין הרבני קודם לכן בהיעדר נישואין כדת משה וישראל (עניין פולנית, שם, בע' 628).

ה"חוקה האזרחתית, שכולה לאחר היות דבר המלך – מכירה, להלכה ולמעשה, בסטטוס או בمعنى סטטוס של אבاهות אזרחת".¹² בנוספ', לbehי המשפט האזרחיים סמכות שבגוראו לדון באבותות כשות גרא בעניינים שבמסוכותם. צירוף הדברים משנה את תחום הפרישה של דבר המלך באשר לסמכותו הייחודית של בית הדין השערוי, ولو בעונינה של החוקה האזרחתית. עם זאת, סמכותו של בית הדין השערוי בעינה עצמה בתחוםים שבהם שולט הדין הדתי (למשל: לעניין נישואין וגירושין). ובלשונו של השופט חסין:

"תחום חלותה של הצהרת אבاهות – אם תינתן – יהיה כموנן בתחום המשפט האזרחי בלבד ואילו בשדה המשפט השערוי יפוג כוחה של ההצהרה. 'אבאות שרעית' ו'אבאות אזרחת' נדמו לשתי מלכויות השוכנות זו לצד זו ואן האחת מסגת את גבול חברתה. בממלכה האחת שליט הדין השערוי ושלוחו בית הדין השערוי ובמלךה האחראית שליט המשפט האזרחי (לבר דין השערוי) ושלוחו בית המשפט המחויז".¹³

נוסיף כי המקור ההיסטורי לסמכות הרוחבה הקודמת של בתי הדין השערויים הוא בתקופה העותמאנית. בימים ההם נחשה האיסלאם לדת המדינה, ובתי הדין השערויים היו בתי דין של המדינה.¹⁴ עד היום זהה אין "העדה המוסלמית" מוניה בראשימת העדויות הדתיות המוכרות.¹⁵ על כן חוות השולטן המנדטורי בידי בתי דין השערויים את סמכויות היתר שהיו להם בתקופה העותמאנית, לעומתם בתי הדין הדתיים האחרים, כגון בענייני קביעת אבاهות.

הדין השערוי אינו מכיר באבותות טبيعית, אלא בא"ב"א ב"אבאות חוקית". לפי השערעה איןILD מחוץ לנישואין מתייחס לאביו הטבעי, אלא לאמו בלבד. השאלה היא אם ההלכה בע"א 86/63 אל צפדי ני' בנימין,¹⁶ שקבעה כי המונח "אבאות" בחוקי הכנסת מתחפרש כאבותות טبيعית, כוחה יפה לחול גם על מוסלמים. מחדGIS, כשהאנו מפרשים את המונח "אב" בחוק "חילוני", כגון בחוק הנסיבות המשפטיות האפוטרופוסות, תשכ"ב-1962 (להלן: חוק הנסיבות), אין כל היגיון تحت למונח את הפירוש הנודע לו בדת זו או אחרת. נמצא לכאהר כי המונח אבאות, כשהוא מופיע בחוק הכנסת, מתרפרש לפי הפסיקה כאבותות טبيعית – גם בנוגע למוסלמים. מאידךGIS, הסמכות לקביעת

¹² עניין פלונית, שם, בע' 603.

¹³ שם, בע' 604–605.

¹⁴ וזאת בנגזה, למשל, לבתי הדין של העדרות הנוצריות, שלמרות מעמדם הסטטוטורי, אין הם בתי דין מלכתיים. ראו עניין אבו אנג'לה, לעיל הערא 5, בע' 2760, והאסמכתאות שם, וביחוד: Edoardo Vitta *The Conflict of Law in Matters of Personal Status in Palestine* (Tel-Aviv, 1947) 113.

¹⁵ התוספת השנייה לדבר המלך במעצתה.

¹⁶ פ"ד יז 1419 (1963) (להלן: עניין אל-צפדי).

אבותות של מוסלמים נתונה לבית הדין השרכי (וכיוום במקביל, לבית המשפט לענייני משפחה), ואין השריעה מכירה באבותות טביעה. אבותות – כשהוא מופיע בחוק של אמרתו של דבר, אין כאן סתירה. המונח "אבותות" – כשהוא מופיע בחוק של הכנסת – פירושו אבותות כמשמעות דין בוגע למוסלמים ולא מוסלמים כאחד, אלא שניות, ובדרך כלל הכוונה לאבותות טביעה, אולם בוגע למוסלמים הכוונה לאבותות חוקית". הסיבה להבדל אינה נועוצה בפרשנות המונח, אלא בדיון הקובע את האבותות: אבותות בוגע למוסלמים נקבעת לפי השריעה; אבותות בוגע ללא מוסלמים נקבעת לפי החוק. קביעת אבותות זו – לפי הדין הדתי או לפי החוק החילוני, לפי העניין – תקפה לכל דבר ועניין. כדי לשבר את האוזן, הדבר דומה למונחים "בעל" ו"אישה" כשם נזכרים בחוקי הכנסת.ברי שיצירת קשר הנישואין בין בעל לאישה תלואה בדינם האיש, אבל משנהפכו לנשאים, תקפים נישואיהם בדיון האזרחי לכל דבר. נמצא אףօ כי המונח "אב", המוזכר בחוק של הכנסת, משמעו בוגע למוסלמים, "אב חוקי", כמשמעותו בשריעה, וככפי שקבע בית דין שרעוי¹⁷ – הכל כמפורט באין הוראה לסתור בחוק עצמו, כגון שלושת החוקים הקובעים בהוראה מפורשת כי המונח "ילד" כולל ילד מחוץ לנישואין.¹⁸

ג. המצב המשפטי לאחר עניין פלונית

בעירור על פסק הדין של בית משפט המחויז שנידון בעניין פלונית התעוררה השאלה, אם יש מקום לקלות בשיטת המשפט היישרלית דין דתי שלפיו נשללה מקטינה הזכות לקביעת אבותות ולמצוות מאביה, משומש שנולדת מחוץ לנישואין. נהייר שבית המשפט העליון ראה סתירה בין ההלכה בעניין אל-צפדי, שפירשה את המונח "אבותות" כאבותות טביעה, לבין ההלכה בעניין אבוריאנג'ליה, שקביעת אבותות של מוסלמים היא בסמכותו הייחודית של בית הדין השרכי¹⁹, ואכן הורה הנשיא או מאיר שmagar בעירור על "עינן חזור" בהלכה בעניין ابو אנג'ליה, בהרככ מרווח של שבעה שופטים.²⁰ פסק

¹⁷ או כפי שקבע בית משפט אזרחי בסמכותו שבגררא.

¹⁸ בענייני ירושה, מזונות ילדים וניקון, וראו להלן.

¹⁹ ראוי לישב את הסתירה בין ההלכה בעניין אל-צפדי ובין ההלכה בעניין אבוריאנג'ליה, לו הייתה סתירה כזו, היה נוצר מגעל שוטה: בפרשנות המונח "אבותות" אין לבית הדין המוחזך כל מעמד, ובית המשפט העליון הוא הפרשן המוסמך (ההלכה בעניין אל-צפדי תגבר), אבל בשאלת הסמכות הייחודית רק בית הדין המוחזך הוא מוסמך לקבוע (ההלכה בעניין אבוריאנג'ליה תגבר).

²⁰ עניין פלונית, ליעיל העראה 1, בעי' 587. ענן יש להעיר כי ההלכה בעניין ابو אנג'ליה נפסקה על ידי בית הדין המוחזך ובית המשפט העליון אין מוסמך לשנות ההלכה של בית הדין המוחזך. הסמכות לשינוי ההלכה בעניין ابو אנג'ליה נחונה אך ורק לבית הדין המוחזך עצמו. אם ייאמר כי בית המשפט העליון מוסמך להפוך את ההלכה בבית הדין המוחזך, יושם רצון מהחוקקلال. הגזרן אינו יכול להתפרק על החוץ בו: בית המשפט העליון אינו מוסמך "לבטל" את החלטותיו של בית הדין המוחזך ראו ע"א 262/62 קינס נ' אングלשטין, פ"ד יז(4) 2637 (1963), וראוגם שהוא, לעיל

הדין נכתב על ידי כב' השופט מישאל חשין, שנזעך להזכיר את ה"יתומה" השותוקית זו, שיצאה בלשונו "בראש חפי וידיים ריקות", ועונייה במשפט נקלע למכבי סתום – מחסום ההלכה בעניין ابو אנגלי.

השופט חשין פסק כי ניתן פלונית לתגבר על מחסום ההלכה בעניין ابو אנגלי באמצעות פיזול בין "아버지ות דתית" (לפי הדין הדתי השערוי) לבין "아버지 אזרחות" (לפי החקיקה הישראלית), וזאת בשילוב שני יסודות עיקריים של המשפט הישראלי: הראשון, חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, אשר כולל בוגר האדם את זכותו לדעת את שורשיו וממי הוא אביו. זכות קיימת מולידה את הסעד המשפטי (*Ubi Jus ebi Remedium* – ילק הסעד אחר הזכות). השני, תפיסת האבותות, הן במשפט הרשמי והן במשפט האזרחי, בסיסו, תוך פיזול סטטוס האבותות בין "아버지ות דתית" (במשפט השערוי) לבין "아버지 אזרחות".

השופט חשין מפרט דוגמאות מן החקיקה הישראלית להוכחת ה"아버지ות האזרחות": הנפרדת ונכין שלוש מהן:

א. ירושה – סעיף 3(ג) לחוק הירושה קובע כי "לענין זכויות הירושה של ילד אין נפקא מינא אם בשעת לידתו היו הוריו נשואים אם לאו". מכאן שמוריש שהשייר אחריו ילד מחוץ לנישואין, אף על פי שאינו נחשב על פי הדין השערוי לבנו – הילד זוכה בירושה, שכן חוק הירושה שולל, בוגר כל אדם ללא הבדל דת ומין, את הפלילית הילד מחוץ לנישואין.

ב. מזונות הילד – סעיף 1(a) לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), החשי"ט-1959 (להלן: חוק המזונות), מגדר "ילד" – בין שנולד מנישואין ובין שלא מנישואין לרבות מאומץ". החוק מפנה לדין האיש, אך בדיין השערוי – שכאמור אינו מכיר באבותות הילד מחוץ לנישואין – אין האב הטבעי חייב במזונותיו. חוק המזונות (סעיף 3(ב)), מוסיף כי אדם שלא חייב במזונות ילדיו לפי הדין האיש, הוראות חוק המזונות יחולו בעניין. חוק המזונות, שאינו מפלח ילד מחוץ לנישואין, מכיר באבותות האזרחות של האב כלפי ילדיו ולפיכך האב הטבעי חייב במזונות ילדיו. עוניין פלונית, בהנחה שהנתבע הוא אביה הטבעי של הילד, אין הוא חייב במזונותו על פי הדין האיש החל עליו (הדין השערוי), אך חייב במזונותו על פי הוראות חוק המזונות.

ג. נזקין – "ילד" בפקודת הנזקין [נוסח חדש], תשכ"ח-1968 (להלן: פקודת הנזקין), כולל "ילד שלא מנישואין".²¹

הערה 8, בע' 725. לעניין השאלה מדוע רק לעיתים רוחוקות המערכת השיפוטית מפנה עניינים לבית הדין המאוחד, עיין ש' מירון "בית הדין המאוחד לפי סימן 55 לדבר המלך ותעלומות נdryothot" דיני ישראל י-יא (תשמ"א-תשמ"ג) ר'יט. ראוי להוסיפה כי הרכבת בית דין מיוחד אפשרית גם לפי פניה בית הדין הרכני (ראו פסק הדין של כבוד הנשייא מ' לנדיי (1981) המובא בסוף 1 לספרו של מיכאל קורינאדי דיני אישים, משפחה וירושה – בין דת למדרינה מגמות חדשות (תשס"ד) 331. תמהה מדוע למעשה כמעט אבד הכלח על מוסד זה.

²¹ סעיף 2 לפకודת נזקין. הנוסח השלים של ההגדה: "ילד" – ילד לרבות נבד, ילד חורג, עובר,

מלבד הדוגמאות שהובאו על ידי השופט חשין יש מקום להוסיפה, ככלל, כי לפי החקיקה הישראלית, זכויותו של ילד שנולד מחוץ לנישואין שווה לאלה של ילד שנולד מנישואין ואין צורך להאריך בכך.²² ואכן, השופט חשין מסכם כי המסנה של הדוגמאות "... הולידה '아버지 אורה', והיא '아버지' העומדת לעצמה... דוקטרינה וכליל יסוד, קרי: סטטוס – או מעין סטטוס – של '아버지 אורה'".²³ ההלכה בעניין פלונית יקרה אפוא מצב נוסף של פיצול סטטוס במשפט הישראלי.²⁴

ד. אבהות ליד מחוץ לנישואין ודיני הסטטוס

הלהה פסוקה זו חלה על אבותות טבעיות ליד מחוץ לנישואין, אך מסקנת דברי השופט חשין מגבשת את נושא האבותות הכללי סטטוס, בלשונו של השופט חשין:

"...עובדת היותם של פלוני ופלונית 'ילד' ו'ילדה' לאביהם הטבעי, סטטוס היא – או מעין-סטטוס – במשפט ישראל. אבותות טבעיות אומצה אל שיטת המשפט
בישראל כעיקרון לעצמו, ובכך זכתה '아버지ות טבעיות' להיות '아버지ות משפטיות'..."²⁵

בМИלים אחרות: לשיטת השופט חשין גם אבותות טבעיות היא א' אבהות
משפטית" בלשונו) ו"אכן בסטטוס – או מעין סטטוס – אבותות הטבעית נתקיים
הסימנים העיקריים הנחוצים בסטטוס".²⁶ נסיף, לדוגמה, את אחת התכונות העיקריות
של הסטטוס – האוניברסליות.²⁷

ילד שלא מנישואין או ילד מאומץ; וביחסת מסקנה בדבר קירבה משפחתייה, הכלולה לפי הוראות פקודה זו בהגדרת הביטויים 'הורם' ו'ילד', יראו את הנולד שלא מנישואין ואת המאומץ כמצאה
קשר של אמו ושל הדעת כאבו או של מאמו, הכל לפי העניין".

²² קוריינאלדי, לעל הערא 20, 332–331, בע' 600.

²³ עניין פלונית, לעיל הערא 1, בע' 600.

²⁴ אמנם אביגדור לבונטין על יישואין וגירושין הנערבים מחוץ למולדת (תש"י"ז) 7 יוצא חוץ נגends פיצול הסטטוס, לדוגמה בהקשר של אדם הנושא לשתי נשיות, ושתי מדינות מכירות כל אחת רק בנישואין לאחת מהן, ומוסף: "וזה כך בפיצול הסטטוס בין מדינות, כל וחומר פיצול הסטטוס בתוך מדינה... ככלומר, נשוי ונפנוי בתחוםיה של חברה לאומית מקומית אחת יוצר אנדרלמוסיה וגובל בשערוריה...". על כך יש מקום להסביר כי בكونטנצייה הבין דתית והפוליטית במדינת ישראל כמייניג יהודית וodemocratית, אין מנוס מפיצול סטטוס, כפי שקיים לדוגמה בעניין גירושין או רוחודוקסי המוכר על ידי רשות אורה וAIN מוכר על ידי הרבנות הראשית האורתודוקסית. כמו כן בעניין נישואין וגירושין יש הבדל בין היבט שיטת המשפט הדתית לבין היבט שיטת המשפט האזרחות. לדוגמה, בית הדין הרבני אינו פוסק לפי כלל המשפט הבין לאומי הפרטיא וайлוי בית המשפט האזרחי פוסק על פי כלל המשפט הביןלאומי הפרטיא. ראו: ע"א 238/53 בוסליק נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ח 4, 19 (1954).

²⁵ עניין פלונית, לעיל הערא 1, בע' 600.

²⁶ שם.

²⁷ ראו השופט אגרנט בע"א 54/65 מקיטן נ' מקיטן, פ"ד יט(2) (1965) 651 (להלן: עניין מקיטן), המשמש כסמכה עיקרית לקליטת דיני הסטטוס ותכונתו במשפט הישראלי. ההלכה בעניין

חשיבות הקביעה כי פסק דין הצהרתי על אבותות מכריז על סטטוס טמונה בכך שפועלו כלפי צויל עולם (לדוגמה, שב אין רשי למכור בחובתו במזוננות הנכד).²⁸ בנוסף, אף על פי שלhalbנה הצהרות אבותות מתייחסת לחוקים שונים (חוקי הירושה ומזוננות ועוד), למעשה נוצר בכך "סטטוס" (או "משמעות סטטוס") של "אבותות אזרחות", התוליה ביחס הטבעי. אין להסתפק בדיון בשאלת האבותות כעוני שבגררא, אגב ירושה ומזוננות, אלא הילד זכאי לפסק דין הצהרתי על סטטוס "האבותות האזרחות", כדי שלא ייאלץ להיטלט שוב ושוב בין הערכאות בעניינים שונים. קביעת האבותות כוחה יהא יפה לכל דבר ועניין, כלפי צויל עולם, בדברי השופט חסין:

"ראוי הוא אותו ילד טבעי כי ינתן לו ונושא 'האבותות האזרחות' יוכרע אחת ולתמיד – בהליך פסק דין הצהרתי, כאמור – וכי לא נרין אותו שוב ושוב, עוד ועוד... הילד' לא חטא בדבר, ואנו לא נציג מכתשים על דרכו לציד עצמו בפסק דין הצהרתי על סטטוס האבותות האזרחות".²⁹

אכן, זכותו של הילד או זכותו של האב לקבל פסק דין הצהרתי אינה זכות מוחלטת וייתכן שבית המשפט יסרב לבקשת בניסיבות אלו ואחרות. השופט חשין לא פירט את הנسبות אך הכוונה, לדוגמה, למקרה שפסק דין הצהרתי על אבותות גורם בו למזרות או להחשש מזרות של הילד. מайдך גיסא בדברי הנשיא כהן:

"...קיים גם אינטראס ציבורי בכך שמדוברת הנראית לכארה וצינית בדבר אבותות יוסר הספק בדבר אבותות על ידי הכרעת ביהם"ש ולא תחסם הדרך להגעה לחקר האמת... ניכרת גם המגמה להקל בנטול ההוכחה כדי לסתור את החזקה שליד אשר נולד לאישה בתקופת נישואיה הוא בן של בעלה...".³⁰

ההלכה בעניין פלונית אבחן את ההלכה בעניין ابو אנגליה וחידשה, כאמור, כי מבחינת החוק יש שני סוגים אבותות, המתקיימים זה לצד זה: "אבותות שרעית" ו"אבותות אזרחות". ההלכה בעניין ابو אנגליה חלה על עניין "האבותות השרעית", ובעניין

מikiton, שלא אוזכרה בהלכה בעניין פלונית, מצינית גם תוכנות אחרות של הסטטוס: גושפנקא חוקיות קבועות, ויש מקום להוסיף על כך את תוכנות הקוגניטיות של התוצאות האישיות של הסטטוס. ראו לבונטין, לעיל העורה, 24, בע' 4–5, 55–61. כמו כן ראו קורינאלאדי, לעיל העירה, 31–27, 20.

²⁸ ע"א 431/80 רוזברג נ' חזן, פ"ד לה (2) (1981). ראוי להוסיף כי הוא הדין בעניין זכות הנכד לירושת הסב.

²⁹ עניין פלונית, לעיל העירה, 1, בע' 601.

³⁰ ע"א 220/80 מפי הנשיא או יצחק כהן (לא פורסם). הציגות לקוח מעניין פלונית, שם, בע' 601. לעומת זאת נפסק בע"א 1354/92 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית, פ"ד מה(1) (1994) 711 (להלן: עניין היועץ המשפטי לממשלה) כי אין לבצע בדיקת רקומות אפיילו בהסכם בעלי הדין, במקרה שקיים חשש לחשיפת מזרות. ההלכה פסוקה זו עומדת בעינה עד היום אף כי נפסק בבית משפט לענייני משפחה (מפני השופט גוטזגן) כי חקר האמת עדיף, תמ"ש (ת"א) 87471/90 פלוני קטן נ' פלוני (לא פורסם). פסק דין זה בוטל בערעור אף כי בית המשפט שערעור השאיר פתוח לקרים מסוג זה שבהם בן ינתן היתר לבדיקה ודקמות.

זה היא שريحة וקימית. לעומת זאת על עניין ה"אבות האזרחות", הקשורה לחוקי המעד האישי הטריטוריאליים (החלים על בני כל הדתות במדינה), אין ההלכה בעניין ابو אנגליה חלה כל עיקר.

אולם בכך שינה בית המשפט העליר את ההלכה בעניין ابو אנגליה. להסביר הדברים נחזר לאותם החוקים היינטראליים", הנקטים את המונח "אב" בלי שיצינו במפורש שהמונה כולל גם אב לילד מוחוץ לנישואין. לפי ההלכה בעניין ابو אנגליה, בחוקים אלו יתפרש המונח "אב" כמשמעותו בשريعה, אך ברישוף דין הצהרתי של בית המשפט האזרחי, הקובל שפלוני הוא ילדו של אלמוני, מהיב כלפי כולל עלמא (*in rem*), לכל דבר ועניין, ולא רק לעניין החוקים שבهم נקבע במפורש כי ילד כולל גם ילד מוחוץ לנישואין. למותר להניח שאפילו יצטייד האב בפסק דין שرعا מגודר – שאין הוא ابو של הילד – רשות המדינה מחייבת לפסק הדין של בית המשפט האזרחי דוקא. פסק דין של בית הדין השראי ישאר אך ורק בدل"ת אמותיו של בית הדין השראי. בכך נפרץ ההבדל בין מוסלמים לבין לא מוסלמים, ונוצר מצב של אחידות הנורמה האזרחים, בעניין קביעת אבותות, של כל הווש אורה, בלבד דת.

ניתול לדוגמה את חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה-1965 (להלן: חוק מרשם האוכלוסין). אין ספק שמרשם האוכלוסין ירשום את הילד, כבנו של אבי הטבעי, מכוח פסק הדין הצהרתי של בית המשפט (שווין, בסופו של דבר, על ידי בית המשפט המחויז בעניין פלונית). ברור שלא רק סעד המזונות הוא תכלית הצהרת האבותות המבוקשת בעניין פלונית אלא הצהרת אבותות כללית, הכוללת עניינים אזרחיים נוספים, לרבות תיקון המרשם. בכך סטה ההלכה בעניין פלונית מההלכה בעניין ابو אנגליה, שלפיה, לעניין מרשם האוכלוסין, רק בית הדין השראי מוסמך לקבוע את האבותות. אילו התקoon בבית המשפט העליר נקבעה ההצעה אבותות מוגבלת, הוא לא היה מכשיר דין בסעד המבוקש לפסק דין הצהרתי כי פלוני הוא אביה של הקטינה.

עם זה, לעניין מרשם האוכלוסין, יש להעיר כי ההלכה בעניין ابو אנגליה ראתה במרשם האוכלוסין עניין של מהות, אולם לאחר מכן נהפק המרשם, מאז בג"ץ 143/62 פונק שלזינגר נ' שר הפנים³¹, לעניין בעל אופי סטטיסטי. ההלכה בעניין פלונית הנידונה כאן שונה ממסורת המקרים לפניה ואחריה, שבהם נפתרו בעיות יסוד של הכרה בסטטוס (כגון נישואין טרורובת, נישואין קונסולריים, אימוץ על ידי זוג לסבי, נישואין חד מיניים ועוד) באמצעות המרשם אוכלוסין "סטטיסטי", שכן בענייננו קיימת התיחסות מפורשת של החוקק לזכויות הילד מוחוץ לנישואין. מאידך גיסא יש לומר כי האופי הסטטיסטי של המרשם אינו תואם את התוצאות המשפטיות והציבוריות-סימליות של המרשם³² ו"השקט החברתי" שהושג בעקבות ההלכה בעניין פונק שלזינגר מאפשר לדוחות את התיחסותו לביעות אלה.

³¹ פ"ד יז 225 (1963) (להלן: עניין פונק שלזינגר).

³² ראו דעת המיעוט של השופט אליקים רובינשטיין בג"ץ 3045/05 בן אריה נ' מנהל מינהל האוכלוסין במשרד הפנים, תק"על 1725 (4) (2006).

ניתן לישב את הסתירה, והשינויים בפסקה, באמצעות תפיסת האבות במשפט הישראלי כ"סתטוס" לכל דבר ועניין. אכן, האבות כונתה "סתטוס" בפסק דין של השופט חסין (אך שהשופט חסין הוסיף, בכלל פעם, ליד הכנוי אבות כ"סתטוס" את האפשרות שהאבות היא "מעין סטטוס"). זהירות זו לדעתו היא שלא לצורך. ייחן שהזהירות זו בדרכי השופט חסין מקורה בכך שהוא עיר לשיטה הנוגדת של שакי הרואה את האבות הטבעית כעובדת ולא כסטטוס.³³

אולם לדעתנו שיטת שакי, החורגת מן התפיסה האוניברסלית המקובלת שהאבות היא סטטוס – בטעות יסודה.³⁴ אכן, המשפט העברי מגדיש את היסוד העובדתי של האבות הטבעית, אך אין הדבר גורע מתפיסה האבות סטטוס, אפילו במשפט העברי. השאלה מי אביו של פלוני היא עובדת גנטית – בדיקת אבות, כדיודע, נעשית לפי בדיקת רקמות. אין צורך לומר כי אבות ביולוגית היא עובדה טבעית, אבל אבות במשמעות המשפטית כוללת יותר מאשר אבות ביולוגית: יסודות עובדיים ומשפטיים כאחד. אין היסוד העובדתי של האבות הטבעית גורע מן האבות סטטוס. עצם הבדיקה בהלכה בעניין פלונית בין אבות (חוקית-דתית-שרעי) ובין "אבות אזרחות", כשהכל אחת יש תוצאות משפטיות שונות, מלמדת שהאבות היא סטטוס לכל דבר ועניין. תפיסה זו של אבות כ"סתטוס" מתיחסת עם המשפט השורי, שאף בו האבות היא "סתטוס" ("אבות חוקית"), שהרי לפי שיטה זו, ילד מהרץ לישואין אינו מתייחס לאביו הטבעי. לעומת זאת מבחן חוקי הנקנת הטריטוריאליים, אף מוסלמי שהולד יلد מהרץ לישואין, הוא אביו לכל דבר ועניין.

התערבות זו של החוקה והפסקה הישראלית, כפי שהציג עלייה השופט חסין, אינה רק כלפי המשפט המוסלמי, אלא בכל מקרה שבו הדין האישי באבות הטבעית. לדוגמה, ילד לאב נוכרי ואם יהודיה אינו מתייחס במשפט העברי לאביו, אך החוקה הישראלית אינה קולת דין זה והילד הוא כמובן יルド של האב הטבעי לכל דבר ועניין, לרבות לעניין חובת המזונות ליד.³⁵

³³ אבנור ח'י שакי הגיל במשפט (תל אביב, תשכ"ח) וכן עניין אל צפדי, לעיל הערכה 16. לכauraה ההלכה בעניין אל צפדי נוקטה שיטה זו שabayot היא עובדה טבעית, אך אין מקום להסיק ממנה שאבות אינה סטטוס, שכן ההלכה בעניין האיש឴י אינו מכיר באבות אלא כפדי בבקשת להבהיר את מה שפסק מאוחר יותר השופט חסין בעניין פלונית, כי לידה יلد מהרץ לישואין אינה גורעת מאבות האב. במקרים אחרים, ההלכה בעניין אל צפדי, המגדישה את היסוד העובדתי של האבות, אינה סותרת את האבות סטטוס הכלול, לדעתנו, גם את הילד מהרץ לישואין. יודגש כי אף שנקודת המוצא בהיסטוריה של המשפט במדיניות החולכות בעקבות המשפט הרומי הגדרה את הילד מהרץ לישואין כילד בלתי חוקי, החוקה המודרנית במדינות המערביות השותה את זכויות הילד מהרץ לישואין לליד מנישואין, ואין צורך בדוגמאות המציגות לרוב.

³⁴ והשו המעד החקי (Legitimacy) של ילד שנולד מנישואין סטטוס: Stephen M. Cretney: *Principles of Family Law* (7th ed., London, 2002) 577 Nigel Lowe & Gillian .Douglas Bromley's *Family Law* (10th ed., Oxford, 2007)

³⁵ כפי שעולה מסעיף 3(א) לחוק שווי זכויות האשה, תש"א-1951 (להלן: חוק שווי זכויות האשה), וכן סעיף 14 לחוק הירושה, המדברים על "אפוטרופסות טבעית".

ההלכה הפסוקה של השופט חשין דנה בסטטוס האבותות לעניין ילד מוחוץ לנישואין, ולפיכך הוא מודיעש את הצהרת האבותות, אולם אין צורך לומר כי כשהורי הילד נשואים זה לזו, סטטוס האבותות נוצר גם ללא הצהרת אבותות: ילד שנולד לאישה נשואה – מיויחס לבعلا.

גושפנקא חוקית זו לאבותות מבוססת על חזקת אבותה הבעל ("רובה בעילות אחר הבעל"),³⁶ שנקלטה במשפט הישראלי.³⁷ חזקת אבותה הבעל מעוגנת גם בסעיף 22 לחוק מרשם האוכלוסין: "לא יירשם אדם כאביו של ילד שנולד לאשה שהיתה נשואה לאדם זולתו, בתוך 300 يوم שלפני הלידה, אלא על-פי פסק דין של בית משפט או בית דין מוסמך".

"מכל לאו אתה למד הן" – ילד שנולד לאישה נשואה נרשם כבנו של בעלה, אלא אם כן ניתן פסק דין המורה אחרת. אולם חזקת אבותה הבעל היא בתחום דיני הראות, הricsים להיות נידונים על פי דיני הראיות האזרחיים, אך החזקה "מבטא", לאמיתו של דבר מדיניות משפטית ולפיכך לצורכי השימוש בה על ידי בית משפט אזרחי אין לשכחה בתחום הדיני".³⁸

חזקת אבותות הבעל היא קונקלוטיבית (חלופה) כל כך עד שבמקרה של הבדיקה אבותות מצד הבעל, מונעים את האפשרות לבדוק רקומות מהשש לחשיפת מזורות הילד.³⁹ אולם נותר פתח להפרצת חזקת אבותה הבעל, כאמור בסעיף 22 לחוק מרשם האוכלוסין, אך פתח זה מוגבל למקרים לא ייחשף חשש המזורות, כגון אישة

³⁶ על כלל זה ומוקורותיו בהלכה ראו סוטה צז, א חולין יא, ב וכן בנציגון שרבסקי דיני משפחה (מהדורה רביעית, תשנ"ג). 366–360.

³⁷ ראו לדוגמה ע"א 287/78 לדר נ' קורבר, פ"ד לד(1) (1979) וכן תם"א (ת"א) 2489/86 אלמוני נ' פלוני, פ"מ תשנ"ב(3) 265. ועיינו גם דליה חלק הוכחת אבותות (תשמ"ח) 25 ואילך. וכן רות זפרן "של מי אתה ילד? על פגמיו של ההסדר הקיים בדין הישראלי בשאלת קביעת אבותות" הפרקליט מו (תש"ג) 331–310. על חזקת הלגיטימיות במשפט האנגלי: *v. Knowles*.

³⁸ פנים שיפמן דיני המשפטה בישראל (כרך שני, מהדורה שנייה, תשמ"ט) 25–24 והאסמכתאות שם, וביחוד ע"א 291/61 צ'יזס נ' ברשי, פ"ד טו 2094, 2087; ע"א 548/78 פ"ד טו, פ"ד לה(1) 749–748, 736 (1980). וראו גם מ"א 78/3382 פלונית נ' פלוני, פ"מ תשמ"א(1) 510 (1980).

³⁹ ראו ההלכה בעניין הייעוץ המשפטי לממשלה, לעיל העירה 30, בע' 711 וראו גם ח' כהן "דין אמרת לאימות" גבורות למשמעותו (אהרן ברק ואח' עופר, תשמ"ז) 61: הכלל של "רובה בעילות אחר הבעל", שראשיתו בחזקה ריגלה הנינתה להזמה, הפך לחזקה קונקלוטיבית (חלופה). חלק, לעיל העירה 37, בע' 25, כותבת כי החזקה ניתנת לסתירה בהלכה בנסיבות שונות, אולם לדעתנו, מבחינת המשפט הישראלי כאמור, החזקה היא החלופה, בניגוד לביקורת על עדמת הפסקה (шибט), שם, בע' 45 וופר, לעיל העירה (3). לפיכך מתייר פיצול קביעת אבותות לעניינים שונים (כגון קביעת אבותות בהליך אזרחיים, לאחר שהדין מתייר למשפט המשפחה ואבותות לעניין ממזורות – בית הדין הרבני). אכן, דין לעניין מזונות בבית משפט אזרחי אינו מעשה בית דין, אך מכל מקום הדבר מצמיד סטיגמה עקרף במזורות בבית משפט אזרחי יעלה לדוגמה בהקשר של כשרות הנישואין בבית הדין הרבני. על פיצול קביעת אבותות לעניינים שונים בהלכה ראו גם פ"ר א, בע' 145.

שנישאה לבעה כשהיא כבר בהריון מתקדם, והבעל מכחיש את אבהותו, או כאשר אדם אחר טוען לאבותו.

זאת ועוד, האפוטרופסות למעשה, של ההורים הטבעיים, זכתה לגושפנקא חוקית, וזה לשון הוראות החוק בעניין: (1) "האם והאב כאחד הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם. מות אחד ההורים, הנשאר בחים הוא האפוטרופוס הטבעי".⁴⁰ (2) "ההורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטנים".⁴¹

אפוטרופסות זו היא תכונה משפטית – "אפוטרופסות חוקית שאינה מצריכה כל מינוי".⁴² המחוקק קבע את מהותה והיקפה כאפוטרופסות משופפת לאם ולאב ("האם והאב כאחד"), ככלומר סמכויות האפוטרופסות נתנות לשני ההורים ביחד. אפוטרופסות ההורים מוגדרת בכוורת לסעיף הראשון המובא לעיל כ"אפוטרופסות שווה".

לסיום רshima זו ייאמר כי אכן נקודת המוצא במשפט הישראלי היא שיטת ההלכה בדבר האבות הטבעית, אך התפתחות החברתית הדינמית הביאה לידי שינויים במבנה המשפחה והמעמד האישי, כגון בנושא האבות לילד מחוץ לנישואין. בעקבות השינויים החלה התפתחות במשפט הישראלי שהובילה למסקנה כי האבות היא "סתטוס". יתרה מזו, כשם שהפסקה מפצלת לעניין מוסלמי בין "אבות חוקית" לבין "אבות טבעי", כך ניתן לדעתנו לפצל את סטטוס האבות, בתוך המשפט האזרחי, בין "אבות טבעי" לבין "אבות חוקית". ההסדר המוביל בחקיקה של הורות חוקית הוא אימוץ ילדים.⁴³ וכן, במרוצת השנים, בעקבות התפשטות הטכניקות של פרינן מהפריה מלאכותית, אימץ המחוקק הישראלי והפסקה במפורש, בתחוםים אלה, את ההוראות החוקית הכלולות בכך את האבות החוקית והן את האמות החוקית, כגון נושא הפונדקאות.⁴⁴

לדעתי, השופט חסין הלך בדרך הנכונה של יישום דיני הסטטוס בענייני אבותות (והיה מקום לומר זאת ללא סייג של "מעין סטטוס") ויש למודד מכך גם בתחוםים אחרים. הפסקה והספרות המשפטי דנים בפתרונות פרוגמטי של השאלה המתעוררת, שלא באמצעות דיני הסטטוס, כגון בעניין משפחות של ידועים בצויר⁴⁵ ושאלות ההורות של ילדים שנולדו מהסדרי הפריה טכנולוגית לסוגיהם.⁴⁶ המחוקק צריך להתייחס

⁴⁰ סעיף (א) לחוק שווי זכויות האשה.

⁴¹ סעיף 14 לחוק הירושה.

⁴² משה זילברג המעד האישי בישראל (מהדורה רביעית, תשכ"ה) 411 וראו גם סעיפים 15 ו-18 לחוק הירושה.

⁴³ חוק אימוץ ילדים, תש"ך-1960, שהוחלף על ידי חוק אימוץ ילדים, תשמ"א-1981.

⁴⁴ חוק הסכמים לשימור ילדים (אישור הסכם ומעמד היילוד), תשנ"ז-1996. עיינו גם בפסק דין המאלף של השופט חasin בכב"ץ 2458/01 משפחה חדשה נ' הועודה לאישור הסכמים לנשיותUberim, פ"ד נז (1) (2002) 419 (1).

⁴⁵ ע"א 8256/99 פלונית נ' פלוני, פ"ד נח(2) 213 (2003).

⁴⁶ ראו ע"א 449/79 סלמה נ' סלמה, פ"ד לד(2) (1980) 779 (בעניין מזונות ילד שנולד מהפריה מלאכותית ומתרום זרע).

לנושאים אלה בהקדם האפשרי ואכן חלה התקדמות בתחום החקיקה ונושאים שונים בדיני משפחה וירושה נכללים בחזיר חוק דיני ממונות, תשס"ו–2006.⁴⁷ נציין לדוגמה את הצעת חוק תרומות ביצירות, תשס"ז–2007.⁴⁸ אולם בינתיים, עד שהחוק יאמור את דברו, על בית משפט מלאה את הלקונה לפי חוק יסודות המשפט, תש"ס–1980, ויש ללמידה מושיטתו של השופט חסין שפרט, ובצדק, בדרך ההכרעה הפסיקתית את בעית האבותות של ילדים מוסלמים מחוץ לנישואין, באמצעות דין הסתטוס, שהםLivem של דיני המשפחה.⁴⁹

נסים בדברי השופט חסין בעניין פלונית, המבטאים את דרכו המיוחדת לדון בזכויות הילד:

"שתוקי זכאי לגאות עצמו משתיקה ומהשתקה. ואני לא נעמוד בדרכו; נהפוך הוא. זכותו של שתוקי היא שידע את מי יאהב ואת מי ישטום, את מי יחבק ואל מי יפנה גב... יצא הקול ויידעו הכל, כי עניינו – עניינים של בת המשפט בישראל – הוא בטובתו, ברוחתו וב敖שו של היחיד. סמכות של בתי משפט ושל בתי דין כבודה במקומה יימצא, ואולם כבודו של אדם נעלם על כל. והרי סמכות אינה אלא כלי לגילוי אמת ולעשייה צדק ליחיד ולכלל. שאלת של סמכות אין היא נושאת תכילת בגופה, ולא בה עיקר. ואם אך נדע מהו עיקר, אף דרכנו אליו תמצא."⁵⁰

⁴⁷ את חזיר חוק דיני ממונות (חלק הירושה), תשס"ו–2006 ניתן למצוא באתר האינטרנט: <http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/7B5FF13D-B5EB-4E8E-83AE-7E47E5332948/0/yerasha.pdf> (נבדק ב-25.9.07).

⁴⁸ ראו קורינאלדי, לעיל העירה 20, בע' 49–1 .292.

⁴⁹ ראו קורינאלדי, לעיל העירה 20, בע' 1–49 ועיננו לדוגמה בפתרון המוצע מתחום דיני הסתטוס בענייני המעד המשפטיא של ילד שנולד מהפריה מלאכותית, שם, בע' 73 וAIL.

⁵⁰ עניין פלונית, לעיל העירה 1, בע' 605, 626. לדרכו המיוחדת של השופט חסין לדון בזכויות הילד ראו גם לדוגמה דנ"א 7015/94 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית, פ"ד נ(1) 125–88, 48 (1955) על רצון הילד והאינטרסים של הילד.

